

Yuliya Kishchenko, *State University of Kherson,
Associate Professor, Philosophy Doctor (Education),
Faculty of Interpretation and Translation Studies*

*Research Approaches to the Problem of Pedagogical Skillfulness in the
System of Professional Teacher Training in England and Wales*

Abstract: This article is devoted to the comparative analysis of the pedagogical skillfulness in the British and Ukrainian systems of education. The publication focuses on the modern approaches to this phenomenon in the conditions of All-European educational space.

Keywords: teacher's skillfulness, competent teaching, effective teaching, theoretical model, teacher's professional individuality.

Юлія Кіщенко,
*Херсонський державний університет,
доцент, кандидат педагогічних наук,
факультет перекладознавства*

***Дослідницькі підходи до проблеми педагогічної майстерності в
системі професійної підготовки вчителя Англії та Уельсу***

Анотація: Цю статтю присвячено порівняльному аналізу педагогічної майстерності в британській та українській системах освіти. В публікації розглядаються сучасні підходи до зазначеного явища в умовах загальноєвропейського освітнього простору.

Ключові слова: педагогічна майстерність учителя, компетентне викладання, ефективне навчання, теоретична модель, професійна індивідуальність учителя.

У останні десятиріччя у світовому педагогічному просторі з'явилася низка нових ідей і концепцій, які прямо виходять на проблему формування педагогічної майстерності сучасного вчителя-професіонала. В англійській теорії педагогічної освіти в цей період з'явилася значна кількість нових підходів до професійної підготовки педагога (Д.Макинтур, М. Галтон, М. Фуллон, П.Хьорст, П.Аштон та ін.).

У зв'язку з переосмисленням мети шкільної освіти в країні на перший план висувуються дослідження, пов'язані з *якістю*

професійно-педагогічної діяльності вчителя, а також з умовами ефективного формування готовності вчителя до реалізації і досягнення цієї якості. При цьому англійськими вченими використовуються різні терміни: *skilful teaching* – уміле, майстерне викладання; *effective teaching* – ефективне навчання; *performance-based teaching* – навчання, засноване на майстерності; *artistic teaching* – мистецтво викладати; *competent teaching* – компетентне викладання; *quality teaching* – якісне викладання.

Наше дослідження зазначеної проблеми виявило, що за допомогою перерахованих термінів різними авторами описується багатогранне, багатоаспектне й багатоскладове явище педагогічної реальності – педагогічна майстерність учителя. На перший погляд усі дані поняття прямо пов'язані з категорією якості професійно-педагогічної діяльності і, отже, з процесом підготовки вчителя щодо її отримання. Однак складність полягає в тому, що в сучасній педагогіці Англії та Уельсу, яка розвивається в умовах світоглядного плюралізму, не існує єдиної теоретичної основи професійної діяльності вчителя. Погляди на природу якості професійно-педагогічної діяльності й підготовку майбутнього педагога до неї значною мірою визначаються різними за своїми ідейних джерелами концепціями й положеннями, що складають теоретичні основи педагогічної освіти.

Спираючись на розроблену Л.П. Пуховською типологію професійної підготовки вчителів у Західній Європі [1], виділимо головні напрямки, в межах яких по-різному трактується сутність педагогічної майстерності.

Академічно-традиціоналістський напрямок розглядає вчителя як широкоосвічену людину, фахівця в певній галузі знань, який уміє організувати навчальний процес, керувати ним і передавати свої знання учням. У світовій практиці підготовки вчителів цей напрямок

традиційно пов'язується з предметоцентристською системою, яка відводить учителю роль транслятора знань, компетентного й широкоосвіченого предметника. При цьому головною метою його професійної підготовки визначається формування майстерності в галузі спеціальних дисциплін.

Технологічний напрямок пов'язується зі спробами "технологізувати" навчальний процес і в такий спосіб підвищити його ефективність. Центральним завданням професійної підготовки вчителя в межах цього напрямку вважається оволодіння базовими знаннями й уміннями, що забезпечують ефективне виконання професійних функцій. Отже, в руслі технічної орієнтації педагогічна майстерність учителя розглядається як ефективне навчання, а сам учитель – як "носій функцій" і виконавець законів ефективного навчання.

Третій напрямок – особистісно-орієнтований – знаходить своє вираження в особистісному підході до освіти й виховання, який ставить у центр навчально-виховного процесу людину, її цінності, особистісну волю й активність.

Англійські дослідники проблем педагогічної освіти Д. Ніас, Дж.Флоуд, П. Аштон та інші вважають, що англійська початкова школа традиційно культивувала "автономного" вчителя, його ідеологічну волю й волю самовираження. Ця традиція стала міцною основою для руху за гуманістичну школу, який одержав широкого поширення в 60-70-х р.р. та утримує свої позиції на початку XXI сторіччя.

Теоретична модель особистості, що самоактуалізується, розроблялася багатьма англійськими дослідниками, але вітчизняним ученим більше відомі дослідження Р. Бернса ("Я-концепція"), Х.Гілмора ("освіта, що зосереджується на душі дитини"), Дж. Елліота ("вчитель-дослідник"). У межах цього напрямку педагогічна освіта

розглядається як процес становлення й розвитку професійної індивідуальності вчителя.

У період реформи освіти в країні значно активізувалися пошуки англійських учених у галузі дослідницько-орієнтованої підготовки вчителя. На широке обговорення були представлені різні концепції підготовки вчителя-вченого, вчителя-дослідника, вчителя-рефлексуючого практика (Д.Макинтур, П.Реншоу, Дж.Бьютінк та інші).

Розглянуті напрямки вможливають здійснення порівняльного аналізу дослідницьких підходів до педагогічної майстерності англійських і вітчизняних педагогів. Серед сучасних англійських енциклопедій і словників ми будемо орієнтуватися на підходи, викладені у відповідних статтях 12-томної "Міжнародної енциклопедії освіти", де комплексна характеристика сучасного вчителя диференціюється за декількома складовими, а саме: "учитель як творець" (*teacher as an artist*), "учитель як клініцист, що приймає рішення" (*teacher as a clinicial and decision-maker*), "учитель як дослідник" (*teacher as a researcher*), "учитель як професіонал" (*teacher as a professional*).

Серед визначень у вітчизняних словниках ми зупинилися на трактуванні педагогічної майстерності як характеристики *високого рівня педагогічної діяльності*. Критеріями педагогічної майстерності виступають наступні ознаки: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість. Педагогічна майстерність ґрунтується на високому духовному рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога й професійно значимі особистісні риси та якості.

При порівняльному аналізі теоретичних і практичних основ педагогічної майстерності в англійській і вітчизняній педагогіці ми

дійшли висновку, що найбільш розвинуте уявлення про сутність педагогічної майстерності, максимально наближене до дослідницько-орієнтованого напрямку в професійній підготовці майбутнього вчителя в Англії та Уельсі, представлено в концептуальних положеннях педагогів-дослідників Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка.

У теоретичних положеннях, розроблених цим авторським колективом, педагогічна майстерність розглядається в процесуальному й результативному ракурсах. У процесуальному плані педагогічна майстерність розглядається як комплекс якостей особистості вчителя, які забезпечують високий рівень самоорганізації його професійної діяльності, а в результативному - як максимально можливий у даних умовах результат вирішення професійних завдань.

У результаті, педагогічна майстерність розглядається як адекватний, максимально повний прояв учителем індивідуального потенціалу, його творчої самореалізації в професійній діяльності, що забезпечує високий кінцевий результат, пов'язаний зі створенням аналогічних умов для прояву індивідуальності учнів, їх самореалізації в навчальній діяльності.

У цьому ж ракурсі педагогічна майстерність трактується в роботах Є.С.Барбіної, яка визначає феномен педагогічної майстерності як процес і результат творчої професійної діяльності, *інтеграцію особистісних якостей* конкретного виконавця з *діяльністю сутністю* відповідної професії.

Явище й поняття інтеграції, на наш погляд, є ключовим у сучасних вітчизняних підходах до проблеми педагогічної майстерності. Вихід вітчизняних дослідників на цей рівень значною мірою збігається із сучасними пошуками англійських педагогів у галузі підготовки вчителів.

У розробці наукових засад змісту професійної підготовки вчителя західними вченими (насамперед в англійських країнах) велика увага приділяється обґрунтуванню "бази знань учителя", яка, згідно з відомою концепцією Л. Шульмана, включає такі основні джерела:

- зміст дисципліни, що буде викладатися;
- знання організації навчання;
- дослідження різних соціокультурних явищ, які впливають на педагогічну діяльність (розвиток людини тощо);
- практичний досвід.

В англійській педагогічній теорії в цьому контексті сформувався новий напрямок досліджень у галузі професійного мислення вчителя, прихильники якого виступили з обґрунтуванням провідної ролі так званих *практичних знань* (practical knowledge-base). Якщо взяти до уваги той факт, що під "базою знань" традиційно розумілася "структурована сукупність знань, умінь, технологій, етичних норм, відносин, а також способи їх репрезентації і передачі", то стає зрозумілим принциповий зсув акцентів на практичний досвід у підготовці вчителя.

Англійські вчені вважають, що в конкретних ситуаціях педагогічної діяльності практичні педагогічні знання мають таке ж професійне значення, як і теоретичні (закони, теорії). Саме тому відомі на Заході педагоги Д. Шон і С.Аргуліс називають ці знання "теорією в дії" (the theory in use). При цьому вони пропонують свої концепції підготовки вчителя-рефлексуючого практика [3].

Останніми роками в педагогічному просторі Англії та Уельсу з'явилося багато нових розробок, які, на наш погляд, прямо пов'язані з проблемою формування педагогічної майстерності сучасного вчителя. До них варто віднести різні *концепції педагогічного наставництва*, так званого менторства. Адже в сучасній англійській школі на фігурі

вчителя-наставника перетинаються всі вимоги до висококваліфікованого педагога.

Для українських педагогів сутність явища педагогічного наставництва не містить у собі принципової новизни, тому що в історії народної освіти України є свій цінний досвід наставницької діяльності вчителів. Новим в англійському підході до наставництва є *офіційний статус інституту наставництва*, що надає учителю-майстру великих стимулів, можливостей і зацікавленості у професійному становленні нового покоління вчителів.

Згідно з сучасними концепціями, категорія вчителів-наставників формується шляхом ретельної оцінки і відбору вчителів з подальшою спеціальною підготовкою.

Необхідними умовами одержання статусу вчителя-наставника є такі:

- володіння навичками педагогічного менеджменту;
- високоякісна предметна і методична підготовка педагога;
- комплекс особистісних якостей: відкритість мислення, рефлексивність, гнучкість, уміння слухати, емпатія, творчість, уважне ставлення до людей.

Структуруючи необхідні компоненти педагогічної майстерності вчителя-наставника, багато вчених виділяють, у першу чергу, основи психолого-педагогічних знань ("knowledge base"), пов'язуючи їх з розумінням природи процесів професійного розвитку починаючого вчителя і становлення його практичного досвіду.

Другим компонентом вважають основи міжособистісних умінь (an interpersonal skills base).

Як окремий – третій – компонент педагогічної майстерності вчителя-наставника розглядають технічні вміння, які забезпечують спостереження, обговорення, зворотний зв'язок, оцінку.

За класифікацією Д. Гопкінса, одним з провідних компонентів педагогічної майстерності є особистісні якості вчителя. До них автор відносить, у першу чергу, такі якості, як терпимість, дотримання морально-етичних життєвих норм, приязність, почуття гумору, прагнення до взаєморозуміння і діалогу [2, р. 67].

У групі конструктивних умінь автор виділяє, насамперед, уміння реалізовувати й вирішувати поставлені завдання, вибирати адекватні методи роботи. При цьому робиться постійний акцент на вміннях працювати в колективі, в групі, в команді.

До групи організаторських умінь Д. Гопкінс відносить уміння організовувати роботу класу й групи, вміння керувати індивідуальною роботою учнів, урахувати їх особливості з огляду на релігійні, етнічні, культурні й соціальні характеристики, організовувати позаурочні заходи тощо [2, р. 81].

Отже, в центрі сучасних теоретичних пошуків англійських педагогів у галузі підготовки вчителів знаходиться *особистість* професійно компетентного вчителя. На перший план виступають соціально-особистісні установки й особистісна спрямованість учителя, які додають характерної забарвленості педагогічній майстерності. Прийняття практико-орієнтованої методології професійної підготовки вчителів актуалізувало проблему формування в педагогів умінь як традиційної, так і інноваційної діяльності в школі XXI століття.

Список літератури:

1. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності. – Київ, 1997. – 180 с.
2. Hopkins D. In-service training and educational development: an international survey.– London, 2006. – 334 p.
3. Schon D.A. Educating the reflective practitioner. – San Francisco, London, 2007. – 208 p.